

วรรณคดีในสมัยอยุธยาตอนต้น

๑.ลิลิตโองการแช่งน้ำ

ผู้แต่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงสันนิษฐานว่าอาจแต่งในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) ผู้แต่งคงจะเป็นผู้รู้พิธีพราหมณ์ และรู้วิธีประพันธ์ของไทยเป็นอย่างดี สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง)เป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงอยุธยาสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑เป็นเชื้อสายของพระเจ้าสิริชัยเชียงแสนแห่งแคว้นสิริธรรมราช จึงเป็นต้นวงศ์เชียงราย เป็นราชบุตรเขยของพระเจ้าอู่ทอง เมื่อ พ.ศ.๑๘๘๗ ได้เป็นเจ้าเมืองอู่ทอง ซึ่งขณะนั้นขึ้นต่อเมืองสุโขทัย ต่อมาเกิดโรคระบาด จึงทรงย้ายราชธานีมาตั้งตำบลหนองโสน แขวงเมืองอโยธยา เมื่อ พ.ศ.๑๘๘๑ ขนานนามใหม่ว่า กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา และพระองค์ได้รับพระนามใหม่ว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงตั้งพระองค์เป็นใหญ่ไม่ขึ้นต่อกรุงสุโขทัยนับแต่สถาปนาราชธานี ในรัชกาลนี้ได้รับวัฒนธรรมขอมและพราหมณ์เป็นอันมาก ภาษาไทยจึงเริ่มมีคำเขมรเข้ามาปะปนมากขึ้นมีการประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือพิธีศรีสังฆานกาล ตามแบบเขมร ซึ่งถ่ายทอดมาจากพราหมณ์อีกต่อหนึ่ง

ประวัติ ต้นฉบับที่เหลืออยู่เขียนด้วยอักษรขอม ข้อความที่เพิ่มขึ้นในรัชกาลที่ ๔ ตามหลักฐานซึ่งรัชกาลที่ ๕ ทรงยืนยันไว้ในพระราชพิธีสิบสองเดือน คือ "แทงพระแสงศรประลัยवाद" "แทงพระแสงศรอัคนีवाद" และ "แทงพระแสงศรพรหมมาสเตอร์"คำประพันธ์ที่ใช้คือโคลงห้าและร่ายโบราณ หนังสือเรื่องนี้นับว่าเป็นวรรณคดีเรื่องแรกของคนไทย ที่แต่งเป็นร้อยกรองอย่างสมบูรณ์แบบ ชื่อเรียกแต่เดิมว่า โองการแช่งน้ำบ้าง ประกาศแช่งน้ำโคลงห้าบ้าง ต้นฉบับที่ถอดเป็นอักษรไทยจัดเป็นวรรคตอนคำประพันธ์ไว้ค่อนข้างสับสน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเจ้าอยู่หัว ทรงสอบทานและพระราชวินิจฉัยเรียบเรียงวรรคตอนใหม่ ทำนองแต่ง มีลักษณะเป็นลิลิต คือ มีร่ายกับโคลงสลับกัน ร่ายเป็นร่ายโบราณ ส่วนโคลงเป็นโคลงแบบโคลงห้าหรือมณฑกคติ ถ้อยคำ ถ้อยคำที่ใช้ส่วนมากเป็นคำไทยโบราณ นอกจากนั้นมีคำเขมร และบาลี สันสกฤตปนอยู่ด้วย คำสันสกฤตมีมากกว่าคำบาลี

ความมุ่งหมาย ใช้อ่านในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาหรือพิธีศรีสังฆานกาล ซึ่งกระทำตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอู่ทองสืบต่อกันมาจนเลิกไปเมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบบประชาธิปไตย ใน พ.ศ.

๒๔๗๕

เรื่องย่อ เริ่มต้นด้วยร่ายคั่นโบราณ ๓ บท สรรเสริญพระนารายณ์ พระอิศวร พระพรหมตามลำดับ ต่อจากนั้นบรรยายด้วยโคลงห้า และร่ายคั่นโบราณสลับกัน กล่าวถึงไฟไหม้โลกเมื่อสิ้นกัลป์แล้วพระพรหมสร้างโลกใหม่ เกิดมนุษย์ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ การกำหนดวัน เดือน ปี และการเริ่มพระราชพิธีในหมุกคน แล้วอัญเชิญพระกรรมบดีปุ่เจ้ามาร่วมเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ ต่อต่อไปเป็นการอ้อนวอนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เรื่องอำนาจมี พระพุทธ พระธรรมพระสงฆ์ เทพยาคา อสูร ภูตปีศาจ ตลอดจนสัตว์มีจี๊เล็บเป็นพยาน ลงโทษผู้คิดคด กบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนผู้เชื่อตรงกักดี ขอให้มีความสุขและลาภยศ ตอนจบเป็นร่ายขอพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดิน

ตั้งอย่างข้อความบางตอน

สรรเสริญพระนารายณ์ โอมสิทธิสทธิสรวงศรีเกล้าฯ แล้วฤตยู เอาจูปนแทน แก่วนกลืนฟากสิ้นดิน บินเอาครุฑ
มาขึ้นสี่ สี่ถือสังข์จักรพรรดิภีร์อุวตาร อสุรแลงลาญทัก ทักคณียจรนายฯ แทงพระแสงศรปลั้ววาศฯ
กล่าวถึงไฟประลัยกัลป์

นานเอนกน้ำวเดิมกัลป์	จักร้าจักรภาพเมื่อใหม่
กล่าวถึงตรวันเจดอันพลุ่ง	น้ำแล้วไปช้อคหาย
เจ็ดปลามันพุ่งหล้าเป็นไฟวาบ	จักราบบายแผ่นขว้า
ชักไตรตรีงษ์เป็นผ้า	แลบล้าสีล่อง

อัญเชิญพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระพรหม เทพยาดา และภูตผีปีศาจ เป็นพยาน
ผู้ใดเกทจงคด ถือขันสรดไบพุดานเสียด มารเพียดไททศพล ช่วยดู ธรรมารคประเศยก ช่วยดูเอนกถ้อง
พระสงฆ์ช่วยดู ขุนหงส์ทองเกล้าสี่ ช่วยดู ฟ้าไฟดพริใจยังดู ช่วยดู สี่ปวงผริหาวแห่ง ช่วยดูฟ้าชรแรงหกคลอง
ช่วยดู ผองฝักกลางหาวเอน ช่วยดู ฟ้ากระแฉ่นเรื่องผยอง ช่วยดู เจ้าผาคำสามเส้า ช่วยดู แสนผีพียงยอมเท่า เจ้าผา
คำผาเผือก ช่วยดูฯ
คำสาปแข่งผู้คิดกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน จงเทพยดา ฟุ่งนี้ให้ตายในสามวัน อย่าให้ทันในสามเดือน อย่าให้
เคลื่อนในสามปี อย่าให้มีสุขสวัสดิ์ เมื่อใดฯ

ลิลิตโองการแข่งน้ำ ใช้ถ้อยคำสำนวนที่เข้าใจยาก และเป็นคำห้วนหนักแน่น เพื่อให้เกิดความน่าเคารพยำ
เกรง ความพรรณนาบางตอนละเอียดลออ เช่น ตอนกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจก็สรรหามากกล่าวไว้
มากมาย นอกจากนี้ยังใช้ถ้อยคำประเภทโคลงห้าและรายคั่น ซึ่งมีจังหวะลีลาไม่ราบรื่น สะดุดเป็นตอน ๆ ยิ่ง
เพิ่มความขลังขึ้นอีกเป็นอันมาก จึงนับได้ว่าลิลิตโองการแข่งน้ำเรื่องนี้แต่งได้เหมาะสมกับความมุ่งหมาย
สำหรับใช้อ่านหรือสวดในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งมีความสำคัญแก่การเพิ่มพูนพระบรมเดชานุ
ภาพของพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

วรรณคดีเรื่องนี้มีกำเนิดจากพระราชพิธีในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรม
เขมร และพราหมณ์อย่างชัดเจน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และ
พระราชพิธีศรีสังฆานจากเขมรมาใช้ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของบ้านเมืองที่ต้องการสร้างอำนาจ
ปกครองของพระเจ้าแผ่นดินและความมั่นคงของบ้านเมืองในระยะที่เพิ่งก่อสร้างราชอาณาจักร ในสมัยสุโขทัย
ไม่ปรากฏว่ามีพระราชพิธีศรีสังฆานกาล เนื่องจากกษัตริย์สุโขทัยทรงปกครองบ้านเมืองแบบพ่อปกครองลูก
ถึงแม้หลักศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๔๕ มีเนื้อความเกี่ยวกับการสวดสาบานระหว่างกษัตริย์สุโขทัยผู้เป็น
หลานกับเจ้าเมืองน่านผู้ปู่ และถ้อยคำบางตอนคล้ายกับลิลิตโองการแข่งน้ำ แต่ก็เป็นการสาบานระหว่างบุคคล
เฉพาะกรณี ไม่ใช่พิธีทางราชการทั่วไปกระทำต่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นการทั่วไปอย่างที่กรุงศรีอยุธยา อนึ่ง
ข้อความนี้จารึกไว้ใน พ.ศ.๑๕๑๕ ซึ่งอาจเป็นสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๒ หรือพระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสย
ลือไท)ตรงกับรัชการสมเด็จพระรามศวรแห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นช่วงที่กรุงสุโขทัยเสียอิสระแก่กรุงศรีอยุธยา
ตั้งแต่ พ.ศ.๑๕๒๑ ถ้าพระราชพิธีสังฆานกาลเคยกระทำที่สุโขทัยก็จะต้องเป็นเวลากายหลังที่กรุงสุโขทัยตกอยู่
ในอำนาจปกครองและอิทธิพลทางวัฒนธรรมของ กรุงศรีอยุธยาแล้ว

๒. มหาชาติคำหลวง

ผู้แต่ง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดฯ ให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันแต่ง เมื่อจุลศักราช ๙๔๔ พุทธศักราช ๒๐๒๕ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระบรมราชาธิบดีที่ ๒ หรือสามพระยา ก่อนเสวยราชย์ พระราชบิดาอภิเษกให้เป็นพระมหาอุปราช และโปรดให้เสด็จไปครองเมืองพิษณุโลก มีอำนาจสิทธิ์ขาดในหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้รับราชสมบัติสืบต่อพระราชบิดา ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๕๑ - ๒๐๓๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่กรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก ทรงแก้ไขการปกครอง โดยแยกทหารและพลเรือนออกจากกัน ฝ่ายทหารมีหัวหน้าเป็นสมุหกลาโหม ฝ่ายพลเรือนมีสมุหนายก ทรงตั้งข้าราชการลดลั่นกันตามชั้น เช่น ขุน หลวง พระยา พระ ทรงแสดงกรมกับเชียงใหม่ ได้เมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๐๑๓ เป็นเหตุให้เกิดลิลิตยวนพ่าย พระองค์มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา เสด็จออกผนวชชั่วระยะหนึ่ง ที่วัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก การทำนุบำรุงพระศาสนาในรัชกาลนี้ทำให้เกิดมหาชาติคำหลวง

ประวัติ มหาชาติคำหลวงเป็นหนังสือมหาชาติฉบับภาษาไทย และเป็นประเภทคำหลวงเรื่องแรก เรื่องเกี่ยวกับผู้แต่งและปีที่ แต่งมหาชาติคำหลวง ปรากฏหลักฐานในเรื่องพงศาวดารฉบับคำหลวงกล่าวยืนยันปีที่ แต่งไว้ตรงกับมหาชาติคำหลวงเดิมหายไป ๖ กัณฑ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงมีพระบรมราชโองการให้พระราชกณะและนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งซ่อมให้ครบ ๑๓ กัณฑ์เมื่อจุลศักราช ๑๑๗๖ พุทธศักราช ๒๓๔๗ ได้แก่ กัณฑ์ หิมพานต์ ทานกัณฑ์ จุลพน มัทรี สักกบรรพ และกษัตริย์

ทำนองแต่ง แต่งด้วยคำประพันธ์หลายอย่าง คือ โคลง ร่าย กาพย์ และฉันท มีภาษาบาลีแทรกตลอดเรื่อง มหาชาติคำหลวงเรื่องนี้เป็นหนังสือประเภทคำหลวง

ความมุ่งหมาย เพื่อใช้อ่านหรือสวดในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา และอาจเรียกรอยตามพระพุทธธรรมราชาภิไฑว ซึ่งพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระเรื่อง

เรื่องย่อ แบ่งออกเป็น ๑๓ ตอน ซึ่งเรียกว่ากัณฑ์ดังนี้

กัณฑ์ทศพร เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ แล้วเสด็จไปเทศนาโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ต่อจากนั้นเสด็จไปโปรดพุทธบิดา และพระประยูรญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ เกิดฝน โบกขพรรษ พระสงฆ์สาวกกราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงเรื่องพระเวสสันดร เริ่มตั้งแต่เมื่อกัณฑ์ที่ ๕๘ นับเป็นแต่ปัจจุบัน พระนางมุลลิตีซึ่งจะทรงเป็นพระมารดาของพระเวสสันดร ทรงอธิฐานขอเป็นมารดาของผู้มีโอบุญ จบลงตอนพระนางได้รับพระ ๑๐ ประการจากพระอินทร์กัณฑ์หิมพานต์ พระเวสสันดรทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทนต์ชัยกับพระนางมุลลิตีแห่งแคว้นสิวีราชูร์ประสูติตรอกพ่อค้า เมื่อพระเวสสันดรได้เวนราชสมบัติจากพระมารดา ได้พระราชทานช้างป้างจันนาคแก่กษัตริย์แห่งแคว้นกลิงราชูร์ ประชาชนไม่พอใจ พระเวสสันดรจึงถูกเนรเทศไปอยู่ป่าหิมพานต์กัณฑ์ทานกัณฑ์ ก่อนเสด็จไปอยู่ป่า พระเวสสันดรได้พระราชทานสัตตคกทาน คือ ช้าง ม้า รถ ทาสชาย ทาสหญิง โคนม และนางสนม อย่าง ๗๐๐ กัณฑ์วันประเวสน์ พระเวสสันดรทรงพาพระนางมัทรีพระชายา พระขาลีและพระกัณหาพระโอรสพระธิดา เสด็จจากเมืองผ่านแคว้นเจตราชูร์จนเสด็จถึงเขาวงกตในป่าหิมพานต์กัณฑ์ชูชก ชูชกพราหมณ์ขอทานได้นางอมิตดาเป็นภรรยา นางใช้ให้ไปขอสองกุมาร ชูชกเดินทางไปสืบ

ข่าวในแคว้นสีวิราษฎร์ สามารถหลบหลีกการทำร้ายของชาวเมือง พบเจตบุตร ลวงเจตบุตร ใ้บอกทางไปยัง
เขาวงกตกัณฑ์จุลพน ชุชกเดินทางผ่านป่าตามเส้นทางตามที่เจตบุตรแนะนำจนถึงที่อยู่ของอัจจุตฤณิ์กัณฑ์มหาพน
ชูชกลวงอัจจุตฤณิ์ ใ้บอกทางผ่านป่าใหญ่ไปยังที่ประทับของพระเวสสันดรกัณฑ์กุมาร ชุชกทูลขอสองกุมาร
ทูปติสองกุมารเฉพาะพระพักตร์พระเวสสันดร แล้วพาออกเดินทางกัณฑ์มัทรี พระนางมัทรีเสด็จกลับมาจากหา
ผลไม้ที่ป่า ออกติดตามสองกุมารตลอดคืน จนถึงทางวิสัตถุญเเฉพาะพระพักตร์พระเวสสันดร เมื่อทรงฟื้นแล้ว
พระเวสสันดรเล่าความจริงเกี่ยวกับสองกุมาร พระนางทรงอนุโมทนาด้วยกัณฑ์สักกบรรพ พระอินทร์ทรง
เกรงว่าจะผู้ที่มาพระนางมัทรีไปเสีย ทรงแปลงเป็นพราหมณ์ชรามาทูลขอของพระนางมัทรีแล้วฝากไว้ที่พระ
เวสสันดร กัณฑ์มหาพรต ชุชกเดินทางเข้าแคว้นสีวิราษฎร์ พระเจ้าสญชัยทรงไถ่สองกุมาร ชุชกได้รับ
พระราชทานเลี้ยง และถึงแก่กรรมด้วยการบริโภคอาหารมากเกินไป กัณฑ์กษัตริย์ พระเจ้าสญชัย พระ
นางมุสดี พระชาติ และพระกัณฑ์เสด็จไปทูลเชิญพระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับ เมื่อกษัตริย์หก
พระองค์ทรงพบกัน ก็ทรงวิสัตถุญ ต่อฝนโบทกขพรรษตก จึงทรงฟื้นขึ้น กัณฑ์นครกัณฑ์ กษัตริย์ทั้งหก
พระองค์เสด็จกลับพระนคร พระเวสสันดรได้ครองราชย์ดังเดิม บ้านเมืองสมบูรณ์พูนสุข

ตัวอย่างบางตอน

นางมัทรีโศกถึงชาติกัณฑ์

ห้สาว

คุณหญิงไปถูก กระเหว่าเล่านนก พลัดแม่สุญหาย

อุปปริปลุเล

ตกต่ำติดตม อดคนมปางตาย คุณแก้วแม่หาย ไม่คอยมารดา

เต มิกา วิย อุกกณณา

หนึ่งบุตรเนื้อทราย มิโรทกบวย ทรามรักษาเสนา

สมนุดามุมภิวาโน

ยกหูชูกอ คอยถ้ามารดา เห็นแม่กลับมา วิ่งเข้า เซอชม

อานนทีโน ปมูทิตา

วิ่งซ้ายวิ่งเข้ามา ชมรอบมารดา แล้วเข้ากินนม

วคฺคมานาว กมฺปเร

ลองของเรื่องไป ให้แม่ชื่นชม ให้ลิ้มอารมณ์ คุณสองพงงา

ตยชช ปตฺเตน ปสฺสามิ

พระแก้วแม่เอย บุร โฝ้นข้อมคอย คอนรับมารดา

ชาลิ่ง กณฺหาชินฺ จุ โภ

วนนี้ไปไหน ไม่รู้เห็นหา ใ้สองพงงา กัณฑ์ชาชาติ

มหาชาติคำหลวง เป็นวรรณคดีเกี่ยวกับศาสนาโดยตรง เป็นหนังสือมหาชาติฉบับภาษาไทยเล่มแรก ที่
ปรากฏหลักฐานเหลืออยู่ มีใจความใกล้เคียงกับข้อความที่แต่งเป็นภาษาบาลี แสดงถึงความสามารถในการ
แปลและเรียบเรียงข้อความ การแทรกบาลีลงไว้มากมายเช่นนี้ ทำให้ฟังยากจนต้องมีการแต่งกาพย์มหาชาติขึ้น
ใหม่ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มหาชาติคำหลวงทั้งของเดิมและที่แต่งซ่อมใหม่ในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุง

รัตโกสินทร์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตที่เป็นกวีหลายท่านช่วยกันแต่ง จึงมีสำนวนโวหารและถ้อยคำไพเราะเพราะพริ้งอยู่มาก แทรกไว้ด้วยรสวรรณคดีหลายประการ เช่น ความ โศก ความอาลัยรัก ความน้อยใจ และความงามของธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้ความรู้ทางด้านภาษา ทำให้ทราบคำโบราณ คำแผลง และภาษาต่างประเทศ เช่น สันสกฤต และเขมร เป็นต้น มหาชาติคำหลวงแสดงถึงความเลื่อมใสในพุทธศาสนา และความเชื่อในบุญกุศลที่เกิดจากฟังเทศน์เรื่องมหาชาติของคนไทยสืบต่อมาจากสุโขทัย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง การโปรดเกล้าฯ ให้ประมุขนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวง ก็เทียบได้พญาภิไธยทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง

๓. ลิลิตยวนพ่าย

ผู้แต่ง ไม่ปรากฏ

ประวัติ สันนิษฐานแต่งในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ราว พ.ศ.๒๐๑๗ ซึ่งเป็นปีเสด็จศึกเชียงขึ้น แต่ความเห็นอีกประการหนึ่งว่า แต่งในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พ.ศ.๒๐๓๔ - ๒๐๗๒) เหตุที่ว่าลิลิตยวนพ่าย อาจแต่งในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ก็เนื่องด้วยพระมหากษัตริย์พระองค์นี้เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และทรงพระปรีชาสามารถทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองรอยพระราชบิดาก็เป็นได้ คำว่า "ยวน" ในลิลิตเรื่องนี้หมายถึง "ชาวลานนา" คำ "ยวนพ่าย" หมายถึง "ชาวล้านนาแพ้" เนื้อเรื่องของลิลิตยวนพ่ายกล่าวชาวลานนาในสมัยพระเจ้าติโลกราช ซึ่งพ่ายแพ้แก่กรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ทำนองแต่ง แต่งเป็นลิลิตคั่น ประกอบด้วยรายคั่น โคลงคั่นบาทกฤษณร รายคั่น ๒ บท และโคลงคั่นบทกฤษณร ๓๖๕ บท

ความมุ่งหมาย เพื่อยอพระเกียรติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และสดุดีชัยชนะที่มีต่อเชียงใหม่ในรัชกาลนั้น

เรื่องย่อ ตอนต้นกล่าวว่ามีสการพระพุทธเจ้าและนำหัวข้อมรรมาแจกแจงทำนองยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า ทรงคุณธรรมชื่อนั้น ๆ กล่าวถึงพระราชประวัติ ตั้งแต่ประสูติจนได้ราชสมบัติ ต่อมาเจ้าเมืองเชียงขึ้น(เขลียง)เอาใจออกห่าง นำทัพเชียงใหม่มาตีเมืองชยันนท แต่ถูกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตีแตกกลับไป และยึดเมืองสุโขทัยคืนมาได้ แล้วประทับอยู่เมืองพิษณุโลก เสด็จออกบวชชั้วระยะหนึ่ง ต่อจากนั้นกล่าวถึงการทำสงครามกับเชียงใหม่อย่างละเอียดครั้งหนึ่ง แล้วบรรยายเหตุการณ์ทางเชียงใหม่ ว่าพระเจ้าติโลกราชเสียดพระจิต ประหารชีวิตหนานบุญเรืองราชบุตร และหมื่นคังนครเจ้าเมืองเชียงขึ้น ภรรยาหมื่นคังนครไม่พอใจ ลอยมีสารมาพึ่งพระบรมโพธิ์ สมภารของสมเด็จพระสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและขอกองทัพไปช่วย พระเจ้าติโลกราชทรงขอทัพมาป้องกันเมืองเชียง

ขึ้น เสร็จแล้วเสด็จกลับไปรักษาเมืองเชียงใหม่ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงกรีธาทัพหลวงขึ้นไปรบตีเชียงใหม่พ่ายไปได้เมื่อเวียงจันทน์ ตอนสุดท้ายสรรเสริญพระบารมีสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีกครั้งหนึ่ง

ตัวอย่างข้อความบางตอน

กล่าวถึงการแต่งขนพ่าย

สารสยามภาคพร้อม	กลกานท นีฎา
คือคู่มาลาสวรรค	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เดอมกยรติพระฤา
คือคูใหม่แสงร้อย	กิ่งกลาง
ขอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	

กษัตริย์สุราชเรือง	รศธรรม์
บรรหารยศยอชวน	พ่ายฟ้า
สมภารปราบปลยกลปี	ทุกทวีป
ร้อยพิภพเหลืองหล้า	อยู่เย็น
ร้อยเท้าวรมมริบเข้า	มาทูล ท่านนา
ถวายประทุมทองเปน	ปิ่นเกล้า
สัการพ้อพวยสุรย	โสภิต
มอญแลชวนพ่ายเข้า	เข้ายบร

ลิลิตชวนพ่าย มีลักษณะเป็นวรรณคดีหรือเฉลิมพระเกียรติกษัตริย์ แต่งขึ้นเนื่องจากความปลาบปลื้มยินดีในพระบารมีของพระมหากษัตริย์ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาต่อนต้นอย่างยิ่ง เพราะบรรยายเรื่องราวต่างๆ ไว้อย่างละเอียด และแต่งในระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์หรือใกล้เกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น จึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ ลิลิตชวนพ่าย มีลักษณะมาจนวันนี้ ยังสมบูรณ์หรือถูกแต่งเหมือนวรรณคดีบางเรื่อง ถ้อยคำที่ใช้ในโบราณและคำสันสกฤตส่วนมาก ถึงแม้จะใช้ถ้อยคำเหล่านี้ยังไม่ถูกตัดแปลงแก้ไขจากคนชั้นหลัง จึงเป็นประโยชน์แก่การศึกษาด้านภาษาอย่างมาก ถึงแม้จะใช้ถ้อยคำสำนวนที่เข้าใจยาก และเรื่องส่วนใหญ่เกี่ยวกับการรบทัพจับศึก แต่ลิลิตเรื่องนี้ก็ยังมีลักษณะวรรณคดีดีเด่นเพราะใช้ถ้อยคำไพเราะโวหารพรรณนาที่ก่อให้เกิดจินตภาพ ให้อารมณ์ชื่นชมยินดีในบุญญาธิการของพระเจ้าแผ่นดิน และความรุ่งเรืองของบ้านเมือง อันเป็นลักษณะสำคัญของวรรณคดีประเภทสุคติความดีเด่นของลิลิตชวนพ่าย ทำให้วิถีภายหลังถือเป็นแบบอย่าง เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปรมานุชิตชิโนรสทรงนิพนธ์ลิลิตตะเลงพ่าย เพื่อสดุดีวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๔.ลิลิตพระลอ

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง เพื่อพิจารณาจากรายบทร้อง ซึ่งกล่าวสดุดีพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ที่ทรงมีชัยแก่ชาวลานนาที่ว่า "ฝ่ายข้างยวนแพ้วฝ่าย ฝ่ายข้างลาวประลัย ฝ่ายข้างไทยชัยยศคั่นยังประเทศพิศาล"พอสันนิษฐานได้ว่าช่วงเวลาแต่งลิลิตพระลอ จะต้องอยู่ภายหลังจากชนะศึกเชียงใหม่ครั้งใดครั้งหนึ่ง อาจเป็นรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ(พ.ศ.๒๐๑๗)หรือสมเด็จพระนารายณ์มหาราช(พ.ศ.๒๒๐๕) เมื่อพิจารณาถึงลักษณะคำประพันธ์ ลิลิตพระลอแต่งด้วยลิลิต ซึ่งเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่นิยมใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เช่น ลิลิตโองการแข่งน้ำ ลิลิตยวนพ่าย ส่วนในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมักแต่งโคลงฉันทเป็นส่วนมาก เช่น โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมุทรโฆษคำฉันท์ และอนิรุทธ์คำฉันท์ ลิลิตพระลอยังใช้ภาษาเก่ากว่าภาษาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เช่น คำ "ซิ่นแล"และคำ "แว่น"ซึ่งเป็นคำที่มีใช้ในมหาดิคำหลวงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นอกจากนี้หนังสือจินตตามณี ของพระโหราธิบดี สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ยกโคลงในลิลิตพระลอเป็นตัวอย่าง โคลงสี่สุภาพที่ว่า

เสียงภาเสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอ๋ย
เสียงย่อมยอศไคร	ทั่วหล้า
สองซื่อพี่หลับไหล	ลิมตื่น ภาพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเฝ้า

จากเหตุผลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ลิลิตพระลอ จะต้องแต่งก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพิจารณาโคลงบอกผู้แต่ง สองบทท้ายเรื่องที่ยืนยันว่า "จบเสร็จมหาราชเจ้า นิพนธ์"และ "จบเสร็จเขาวราชบรรจง"ทรงสันนิษฐานว่าลิลิตพระลออาจแต่งถวายพระเจ้าแผ่นดิน ในขณะที่ผู้แต่งยังเป็นพระมหาอุปราช ต่อมาพระมหาอุปราชพระองค์นั้นได้รับรัชทายาทเป็นพระเจ้าแผ่นดินในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น อาจเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิบดีที่ ๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ หรือสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูรก็ได้

ส่วนเหตุผลที่ว่า ลิลิตพระลอแต่งในสมัยพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากสันนิษฐานคำ "มหาราชเจ้า นิพนธ์"และ"สมเด็จพระเจ้าบรรจง"ในโคลงสองบทดังกล่าวว่า หมายถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระราชนิพนธ์ และเจ้าฟ้าอภัยทศพระราชอนุชาทรงเขียน

ทำนองแต่ง เป็นคำประพันธ์ประเภทลิลิตสุภาพ ประกอบด้วยรายสุภาพและโคลงสุภาพเป็นส่วนใหญ่ บางโคลงมีลักษณะคล้ายโคลงฉันท์และโคลงโบราณ และรายบางบทเป็นรายโบราณและรายฉันท์

ความมุ่งหมาย แต่งถวายพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อให้เป็นที่สำราญทุกข์

เรื่องย่อ เมืองสรวงและเมืองสรองเป็นศัตรูกัน พระลอคษัตริย์เมืองสรวงทรงพระสิริโฉมยิ่งนัก จนเป็นที่ต้องพระทัยพระเพื่อนพระแพงราชิดาของท้าวพิชัยพิชณุกรกษัตริย์แห่งเมืองสรอง นางรินนางโรยพระพี่เลี้ยงได้ขอให้ปู่เจ้าสมิงพรายช่วยทำเสน่ห์ให้พระลอคเสด็จมาเมืองสรวง เมื่อพระลอคต้องเสน่ห์ได้ตรัสลาพระนางบุญเหลือพระราชมารดา และนางลักษณวดีมหี เสด็จไปเมืองสรองพร้อมกับนายแก้วนางขวัญพระพี่เลี้ยง พระลอคทรงเสียน้ำที่แม่น้ำกาลง ถึงแม้จะปรากฏรางวัลก็ทรงฝันพระทัยเสด็จต่อไป ไก่ผีของปู่เจ้าสมิงพรายล่อพระลอกับนายขวัญและนายแก้วไปจนถึงสวนหลวง นางรินนางโรยออกอุบายลอบนำพระลอกับนายแก้วและนายขวัญไปไว้ในตำหนักของพระเพื่อนพระแพง ท้าวพิชัยพิชณุกรทรงทราบเรื่องก็ทรงพระเมตตารับสั่ง

จะจัดการอภิเษกพระลกับพระเพื่อนและพระแพงให้ แต่พระเจ้าย่าเลี้ยงของพระเพื่อนพระแพงยังทรง
พยาบาลพระลอ อ่างรับสั่งท้าวพิชัยพิชฌุกรตรัสสั่งใช้ให้ทหารไปรุมจับพระลอ พระเพื่อนพระอพงและพระพี่
เลี้ยงทั้งสี่ช่วยกันต่อสู้จนถึงสิ้นชีวิตทั้งหมดท้าวพิชัยพิชฌุกรทรงพระพิโรธพระเจ้าย่าและทหาร รับสั่งให้
ประหารชีวิตทุกคน พระนางบุญเหลือทรงส่งทูตมาร่วมงานพระศพกษัตริย์สาม ในที่สุดเมืองสรวงและเมือง
สรองก็กลับเป็นไมตรีต่อกัน

ตัวอย่างข้อความบางตอน

บทโศก

๑. พระนางบุญเหลือทรงรำพันเมื่อพระลอถูกลาไปเมืองสรอง

กงซีหวังไต้ฟิ่ง	ภูมิ พ่อแล
ม้วยซีหวังฝากผี	พ่อไต้
ดั่งดาพ่อจ๊กลิ-	ลาจาก ออกนา
ผีแม่ตายจ๊กไต้	ฝากให้ใครเผา

๒. ข้าราชการและประชาชนราษฎรคร่ำครวญตอนพระลอลาจากเมือง

เสียงโหยเสียงไห้มี	เรือนหลวง
ขุนหมื่นมนตรีปวง	ป่วยไข้
เรือนราษฎรรำดีทรวง	ทุกข์ทั่ว กันนา
เมืองจะเย็นเป็นน้ำ	ย้อมน้ำตาครวญ

บทพรรณนาความรัก

๑. ระหว่างผู้ครอง คู่ครองกับแม่ พระลอคร่ำครวญที่แม่น้ำกาหลง

ร้อยชู้ธาเท่าเนื้อ	เมียตน
เมียแลพันขาดล	แม่ไต้
ทรงครรภ์คลอดเป็นคน	ถาง่า เลขนา
เลี้ยงยากนักท้าวไต้	ธิดาผู้มีคุณ

๒. ผู้รัก พระลอตรัสต่อพระเพื่อนพระแพง

เมืองกว้างช่างม้าชู้	ละเสียด อ่อนเอย
เสียดแม่เสียดเมียมา	สู่น้อง
เสียดสนมจูดวงพเยียด	งามแ่ง งามนา
มาแต่ตัวเข้าข้าง	ข้ายท้าวทั้งสอง
พี่พบน้องเพียงแต่	ยามเดียว
คือเชือกผสมสามเกลียด	แฝดฝัน
ดั่งถาจะปล้นเหลี่ยม	กินจาก เรียมนา
เจ้าจากเรียมจ๊กลิ้น	สวามกลั่นใจตาย

คติธรรม

๑. พระลตรัสต่อพระนางบุญเหลือตอนที่เสด็จออกจากเมือง

ใดใดในโลกล้วน	อนิจจัง
คงแต่บาปบุญยัง	เที่ยงแท้
คือเงาติดตัวตรึง	ตรึงแน่น อยู่เนา
ตามแต่บุญบาปแล้ว	ก่อเกื้อรักษา

๓. นายแก้วนายขวัญนางรื่นนางโรยกล่าวเตือนสติต่อกัน เพื่ออดใจไม่แสดงความรักต่อกันในคำทักของพระเพื่อนพระแพง เป็นการแสดงความเคารพและจงรักภักดีต่อเจ้านายและสถานที่สำคัญในตำหนักพระเพื่อนพระแพง เป็นการแสดงความเคารพและจงรักภักดีต่อเจ้านายและสถานที่สำคัญ

เรานี้เราเผ่าผู้	ภักดี
ผิดเท่ารัฐลิกแล้ว	เกลียดไกล
ผิดคิดถึงเกศี	แห่งว่า ตายนา
ดีกว่าเป็นคนให้	ท่านชี้หลังตน

วรรณคดีสโมสรในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้ตัดสินให้ลิลิตพระลอเป็นยอดแห่งวรรณคดีประเภทลิลิตวรรณคดี เรื่องนี้มีลักษณะเด่นหลายประการ โคลงเรื่องประกอบด้วยเหตุการณ์ที่ตื่นเต้น สะเทือนใจตลอด มีตอนรักตอนสยดสยองการใช้ถ้อยคำและโวหารนับว่าคมคายยิ่งนัก จึงเป็นที่นิยมตลอดมา

ลิลิตพระลอได้เค้าเรื่องมาจากนิทานพื้นเมือง แสดงถึงสภาพความเป็นไปของสังคมในเวลานั้นอย่างเด่นหลายประการในด้านการปกครองแสดงให้เห็นการปกครองแบบนครรัฐ คือ เมือง เล็ก ๆ ตั้งเป็นอิสระแก่กัน อันเป็นลักษณะที่ปรากฏทั่วไปก่อนสมัยสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยาตอนต้น โดยดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย นอกจากนี้เรื่องพระลอยังเป็นตัวอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศตกอยู่แก่ประมุขผู้เดียวเกี่ยวกับลัทธิความเชื่อของสังคมก็ปรากฏเด่นชัดในด้านภูตผีปิศาจ เสน่ห์ยาแฝด โชคกลาง ความฝัน และความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินพระพี่เลี้ยงทั้ง ๔ ดังปรากฏในสุภาษิตพระร่วง ที่ว่า "อาสาเจ้าจนตัวตาย" สภาพสังคมทั่วไปที่เห็นได้จากวรรณคดีเรื่องนี้ได้แก่ การใช้ช้างทำสงครามและเป็นพาหนะ ความนิยมและขับร้อง และการบรรจุพระศพกษัตริย์ลงโลงทองแทนพระโกศอย่างในสมัยหลังลิลิตพระลอเป็นที่นิยมยกย่องมาช้านาน เช่น พระโหราธิบดีสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ยก

โคลงที่แต่งถูกแผนบังคับและมีความไพเราะจับใจอันเป็นคำของพระเพื่อนพระแพงคร่ำแก่พระพี่เลี้ยงไปไว้ เป็นแบบอย่างโคลงสี่สุภาพในหนังสือจินดามณี โคลงดังกล่าวคือ

เสียงภาเสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอย
เสียงขอมขอยศใคร	ทั่วหล้า
สองชื่อพี่หลับไหล	ลืมตื่น ภาพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเฝ้า

ลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีแบบฉบับ คือ เป็นแบบครูที่วรรณคดีในสมัยหลังนิยมเลียน
อย่างในการพรรณนาและบรรยายขยายความ เช่น ลิลิตเพชรมฤ และลิลิตตะเลงพ่าย

๕. โคลงทวาทศมาส

ผู้แต่ง พระยาวราษ ขุนพรหมมนตรี ขุนกวีราช ขุนสารประเสริฐ
ประวัติ หนังสือนี้มีการสันนิษฐานผู้แต่งต่างกันไป เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุ
ภาพ ทรงสันนิษฐานว่าผู้แต่ง คือ ขุนศรีกวีราช ขุนพรหมมนตรี และขุนสารประเสริฐ บางท่านว่า พระยาวราษ
ทรงนิพนธ์ ที่เหลือช่วยแก้ไข ส่วนพระยาตรังภูมิบาล และนายรินทรธิเบศร กล่าวแต่เพียงสามคนร่วมกัน
แต่ง

ทำนองแต่ง โคลงคั่นวิริษมาลี

ความมุ่งหมาย มีผู้สันนิษฐานว่าคงแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดิน มิได้จากนางจริงโดยสมมติ
เหตุการณ์ขึ้น

เรื่องย่อ โคลงเรื่องนี้ได้ชื่อว่าทวาทศมาส เพราะพรรณนาถึงความรักความอาลัยรัก และพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบ
สิบเดือน ทวาทศมาสแปลว่าสิบสองเดือน ตอนต้นสรรเสริญเทพเจ้า และพระเจ้าแผ่นดิน ชมความงามของนาง
ที่ต้องจากมา กล่าวถึงบุคคลในวรรณคดี เช่น พระอนิรุทธ์ พระสมุทโรฆย พระสุธนู พระสุตธนู แล้วแสดง
ความน้อยใจที่ตนไม่อาจไปอยู่ร่วมกับนางอีกอย่างบุคคลเหล่านั้น ตอนต่อไปนำเหตุการณ์ต่าง ๆ และลมฟ้า
อากาศในรอบปีหนึ่งๆ ตั้งแต่เดือน ๕ ถึง เดือน ๔ มาพรรณนา เดือนใดมีพิธีอะไรก็นำมากล่าวไว้ละเอียดละออ
เช่น เดือนสิบเอ็ดมีพิธีอาสายุช เดือนสิบสองมีพิธีจองเปรียงลอยพระประทีป เดือนยี่ประกอบพิธีตรีขัมปวาย
และเดือนสี่กระทำพิธีตรุษ เป็นต้น ต่อจากนั้นถามข่าวคราวของนางจาก ปี เดือน วัน และยาม ขอพระเทพเจ้า
ให้ได้พบนาง ตอนสุดท้ายกล่าวสรรเสริญพระบารมีพระเจ้าแผ่นดิน

วรรณคดีเรื่องนี้ นอกจากประกอบด้วยรสกวีนิพนธ์ดังกล่าวมาแล้ว ยังให้ความรู้เกี่ยวกับขนบประเพณี และ
สภาพความเป็นอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาอย่างละเอียดแจ่มแจ้ง โดยบรรยายสภาพดินฟ้าอากาศและกิจพิธีต่าง ๆ
ในแต่ละเดือน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ เช่น รามเกียรติ์ อนิรุทธ์ สมุทโรฆย สุธนู สุตธนู
 เป็นต้น

๖. กายัมมหาชาติ

ผู้แต่ง สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงพระนามเดิมว่า พระศรีศิลป์ เป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเอกาทศรถ ก่อนได้ราชสมบัติผนวชอยู่วัดระฆัง ๗ พรรษา ได้สมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรม ต่อมาได้ปราบดาภิเษก เป็นกษัตริย์ต่อจากเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ พระเชษฐาต่างมารดาเมื่อพ.ศ. ๓๑๖๓ อยู่ในราชสมบัติ ๘ ปีพระองค์ทรงฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนา รับสั่งให้ค้นพบรอยพระพุทธรูปที่ไหล่เขา เขตเมืองสระบุรี และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างมณฑปสวมรอยพระพุทธรูปไว้ นอกจากนี้ยังพระราชนิพนธ์กายัมมหาชาติ

ประวัติ พระราชพงศาวดารยืนยันว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงพระราชนิพนธ์ กายัมมหาชาติคำหลวง เมื่อ จ.ศ. ๒๘๕ พ.ศ. ๒๑๗๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง

ราชานุกาพทรงสันนิษฐานว่า หมายถึง กายัมมหาชาติ แต่ต้นฉบับที่เหลือตกทอดมาไม่ครบทุกกัณฑ์ พระราชนิพนธ์ที่เหลืออยู่ ได้แก่ กัณฑ์กุมารบรรพ มีต้นฉบับตัวเขียน ณ วันแรม

๑๐ ค่ำ เดือน ๗ พ.ศ. ๒๓๒๕ ก่อนพระพุทธรูปขุดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงประกอบพิ
ปราบดาภิเษก นอกจากนี้ยังมีสักรบรรพอีกกัณฑ์หนึ่งซึ่งอาจเป็นบทพระราชนิพนธ์ที่เหลืออยู่ของสมเด็จพระ
เจ้าทรงธรรม ลักษณะการแต่ง แต่งเป็นร้อยยาว มีคาถาบาลีแทรกเป็นตอนๆ

ใช้เทศน์ให้อุบาสกอุบาสิกาฟังเช่นเดียวกับ มหาชาติคำหลวง